

Monah Alexie Cojocaru
Mănăstirea Putna (Suceava)

EGUMENII MĂNĂSTIRII SUCEVIȚA ÎN PRIMA JUMĂTATE A VEACULUI AL XVII-LEA

Abstract: *The present article analyzes a number of hegumenship of Sucevița Monastery at the first half of 17th century. The first list of hegumens of this monastery was made by Father Dimitrie Dan, in 1925. The second one was created by historian Teodor Balan, no earlier than 1959. In the beginning section of the present paper, the author deals with new hegumens found in the published or unpublished documents. In the middle section are presented new data about already known hegumens. In the third part are revealed the reasons for what a name was eliminated from the list of Dimitrie Dan. At the final, an updated list of hegumens of Sucevița Monastery is created.*

Keywords: *Moldavia, Sucevița, monasteries, hegumens, archives*

Prima listă de egumeni a Mănăstirii Sucevița a fost publicată în anul 1923 de către preotul și istoricul Dimitrie Dan¹. A doua listă

¹ *Mănăstirea Sucevița, cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare, București, 1923, pp. 101-107.*

a fost realizată câteva decenii mai târziu de către Teodor Balan², un alt istoric consacrat al Bucovinei. Până astăzi, noi documente au fost descoperite și publicate, lucru care permite completarea și revizuirea, pe alocuri, a listelor amintite. Perioada de interes, în cercetarea de față, este prima jumătate a veacului al XVII-lea, în care a trăit mitropolitul Petru Movilă, fiul lui Simeon Movilă.

Prima parte a studiului de față va fi dedicată egumenilor noi³.

Venedict. Egumen al Suceviței între decembrie 1613–18 ianuarie 1615. Este amintit într-un document ulterior, din 16 februarie 1633, emis de domnul Alexandru Iliăș, în care se menționa că

„au venit [...] Savin, ce-au fost hatman, și au arătat înaintea noastră un zapis de mărturie de la Venedict egumen [...] și de la tot săborul de la Svânta M[ă]n[ă]stire de la Suceviță, cu pecetea sventei mănăstiri”⁴.

² *Documentele mănăstirilor din Bucovina. Studiu*, Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Suceava, fond nr. 137 („Teodor Balan”), inv. 405, pachet II, dosar 1, f. 259^[f] (numărătorea originală: 243^[f]). Studiul nu este datat, dar el nu a fost scris mai devreme de anul 1957 (f. 10^[f]; numerotarea originală: VII). Atât listele de egumeni, cât și toate documentele din această colecție nu au fost niciodată publicate și se găsesc, până astăzi, în manuscris.

³ Pentru prima jumătate a secolului al XVII-lea, Dimitrie Dan a dat următoarea listă de egumeni ai Suceviței: Visarion, 22 iulie 1606; Calistrat, fără an; Anastasie, ante 18 ianuarie 1615; Zaharia, ante 18 ianuarie și ante 16 aprilie 1615; Nikon, ante 18 ianuarie și ante 16 aprilie 1615; Pangratie, 18 ianuarie, 16 aprilie, 1 august 1615; Atanasie, februarie 1625. La Teodor Balan, egumenii aceiași perioade sunt: Pangratie, 18 ianuarie – 1 august 1615; Anastasie, ante 18 ianuarie 1615; Zaharia, ante 18 ianuarie și ante 16 aprilie 1615; Atanasie, 12 februarie 1625; Avacum, 22 noiembrie 1638. Teodor Balan mai menționează: „Am omis numele egumenilor trecute în pomelnice, întrucât ele nu ne-au părut sigure” [*Documentele mănăstirilor din Bucovina...*, f. 259^[f] (numerotarea originală: 243^[f])].

⁴ Constantin CIHODARU, Ioan CAPROȘU, Leon ȘIMANSCHI (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXI: 1632-1633, București, 1971, pp. 369-370.

În zăpăis scria că marele logofăt Nichifor Beldiman (decembrie 1613 – iunie 1614; noiembrie 1614–10 octombrie 1615) dăduse o sută de taleri lui Ionașco Bolea, zlătar din Suceava, ca să facă două „aripi” (ripide) pentru Biserica Mănăstirii Sucevița. Începutul egumeniei lui Venedict trebuie plasat în luna decembrie 1613, de când există prima atestare a lui Nichifor Beldiman în calitate de mare logofăt⁵, iar sfârșitul egumeniei trebuie căutat înainte de 18 ianuarie 1615, când în Mănăstirea Sucevița era atestat un nou egumen, Pangratie⁶.

Pavel. Atestat ca egumen la 12 mai 1632, într-un act de la Alexandru vodă Iliăș:

„Iată au venit înaintea noastră [...] chir Venedict episcop și Pavel egumen de la Sfânta Mănăstire Sucevița și, de asemenea, ieromonahul egumen Isaia și tot soborul de la Sfânta Mănăstire Hangul [...], «și» au schimbat dreapta lor ocină și dedină”⁷.

Documentul menționează, mai departe, că vlădica și Mănăstirea Sucevița dăduseră egumenului Isaia o seliște de sat, Urșeștii, în schimbul unei părți dintr-un iezăr ce se afla în târgul Dorohoi. „Chir Venedict episcopul” este nimeni altul decât fostul egumen al Suceviței⁸. Altfel, de ce ar fi reprezentat mănăstirea în fața domnului țării, la 12 mai 1632? Despre Venedict s-a presupus că ar fi fost hiro-

⁵ Nicolae STOICESCU, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971, pp. 348-349.

⁶ ***, *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3: 1611-1615, București, 1954, pp. 187-188.

⁷ C. CIHODARU, I. CAPROȘU, L. ȘIMANSCHI (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXI, pp. 76-77.

⁸ Această identificare a fost făcută de către unul dintre preoții participanți la simpozionul în cadrul căruia a fost susținută această comunicare. Din păcate, nu am reținut numele părintelui. Îi mulțumesc pe această cale.

tonit pentru Episcopia de Vad⁹. La 4 mai 1631, din Budișor, el cerea liberă trecere prin vamă a diacului Teodor, care mergea la Sucevița, „pentru oarecari treburi sufletești”¹⁰. Venedict a devenit apoi episcop de Roman, spre sfârșitul anului 1633¹¹. El este menționat, în această calitate, de două documente (la 23 ianuarie¹² și 14 martie 1634¹³). În ultimul act vlădica apără iarăși interesele Mănăstirii Sucevița.

Meletie. Semnează, ca egumen, o mărturie datată din 19 mai 1636, cu privire la o judecată între Ionașcu diacul din Popeni și Isac Stârcea. Mărturia se încheie cu pecetea Mănăstirii Sucevița și cu cuvintele: „Smeritul Venediktî biv ep[i]sk[o]p], ieromonah Meletie egumen, i ves s]bòr S[v[]]t[i m[o]n[a]stir[i] Sicevi'koi¹⁴, facem metanie dumi-tal[e], cu fețele la pământ”¹⁵.

⁹ Pr. Mircea PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, Ed. Trinitas, Iași, 2004, p. 447: „Probabil a fost hirotonit în Moldova, anume pentru scaunul de Vad, pe care presupunem că nici nu l-a putut ocupa”.

¹⁰ Nicolae IORGA, *Documente românești din arhivele Bistriței*, vol. I, București, 1899, pp. XCIV-XCV; Pr. M. PĂCURARIU, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, p. 447.

¹¹ Ultima atestare documentară a lui Dionisie, episcopul precedent, este din 26 august 1633 [C. CIHODARU, I. CAPROȘU, L. ȘIMANSCHI (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXI, pp. 452-455].

¹² C. CIHODARU, I. CAPROȘU, L. ȘIMANSCHI (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXII: 1634, București, 1974, pp. 27-28.

¹³ C. CIHODARU, I. CAPROȘU, L. ȘIMANSCHI (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXII: 1634, pp. 87-88: „Hrisovul domnului Moisa Movilă voievod..., că au venit înaintea domniei sale Venedict, episcopul de Roman, și călugării de la Monastirea Suceava [*sic!* – Sucevița], și s-au jăluit asupra călugărilor de la monastirea Hangului, zicând ei precum că au luat Barnovschi voievod de la dâșii o bisărică ce au zidit-o moșul domniei sale, Gheorghii Moghila, mitropolitul Sucevii, piste apa Bistriței”.

¹⁴ „Venedict, fost episcop, ieromonah Meletie egumen, și tot soborul Sfintei Mănăstiri Sucevița”.

¹⁵ Leon ȘIMANSCHI, Nistor CIOCAN, Georgeta IGNAT, Dumitru AGACHE (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXIII: 1635-1636, București, 1996, p. 485.

Interesantă este menționarea proin-episcopului Venedict, viețuitor în Mănăstirea Sucevița.

Silvestru. Pomenit în calitate de egumen al Suceviței la 30 iunie 1637, într-un document de la Vasile Lupu:

„Iată au venit înaintea noastră [...] boierul domniei mele credincios, Gligorașco Ureche, mare spătar [...], și s-au pârât de față, înaintea noastră, cu rugătorii noștri Venedict, fost episcop de Roman, și cu Selivestru egumen, și cu tot soborul de la Sfânta mănăstire ce se numește Sucevița [...], pentru satul Mândrești, ce este pe Siret, în ținutul Sucevii”¹⁶.

Încă o dată, documentul este extrem de interesant, nu doar pentru că îl atestă pe egumenul Silvestru, dar și pentru că atestă din nou prezența, în Mănăstirea Sucevița, și în anul 1637, a proin-episcopului Venedict, care apără interesele mănăstirii.

Avacum. Este un egumen identificat de Teodor Balan¹⁷. Din păcate, istoricul nu a reușit să publice colecția de documente privitoare la mănăstirile din Bucovina, astfel încât numele egumenului Avacum nu a intrat în circuitul științific. La 22 noiembrie 1638, acest egumen dădea o mărturie birăului de la Bistrița pentru niște munți:

„Eu, vlădica Venedict, și egumenul Avacum, și cu tot săborul de la Svânta Mănăstire de la Sucevița, scriem pace și sănătate la Măria

¹⁶ Constantin CIHODARU, Ioan CAPROȘU (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXIV: 1637-1638, București, 1998, pp. 123-125.

¹⁷ *Documentele mănăstirilor din Bucovina...*, f. 259^[r] (numerotarea originală: 243^[r]): „Data: 1638, noemv(rie) 22. Numele egumenului: Avacum”.

«Sa», la birăul de Bistriță [...]. Au venit la noi un om de oamenii den cetatea Bistriței, anume Mihai Lăncarul, mărturisind el la noi a le aduce pentru rândul niștor munți ce au bistriceanii pâra cu murășeanii, iară noi, cu sufletele noastre, cum știm noi vom spune [...] cum iaste cu dreptate. Eu, vlădica Venedict, sînt bătrîn de 80 de ai; al doile iaste Avacum, 80 de ai; și al treile iaste Mitrofan, de 80 de ai [...]. Episcop Venedict iscal; ermonah Av«a»cum, egumen; Damaschin iscal; Pavel ză egumenul”¹⁸.

Nelipsit este, și în acest document, proin-episcopul Venedict, care spune despre sine că avea, la data respectivă, 80 de ani (așadar se născuse în jurul anului 1558). Aceași vârstă o avea și Avacum.

În partea a doua a lucrării de față vom prezenta câteva informații noi privind egumenii deja cunoscuți ai Mănăstirii Sucevița.

Pangratie. Părintele Dimitrie Dan atestă pe acest egumen la 18 ianuarie¹⁹ și 16 aprilie 1615²⁰.

¹⁸ C. CIHODARU, I. CAPROȘU (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XXIV: 1637-1638, pp. 471-472.

¹⁹ *Mănăstirea Sucevița...*, p. 102. Documentul a fost publicat în: ***, *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, pp. 187-188. „Iată, dar, noi: Ursu, mare vornic de Țara de Jos, și Mârzea, mare vornic de Țara de Sus [...], dăm știre că au mărturisit înaintea noastră a tuturor, pan Nechifor Beldiman, mare logofăt, împreună cu părintele Pangratie, egumen, și cu tot soborul de la Sfânta Mănăstire Sucevița, numele călugărilor sunt acestea, anume: Anastasie proegumen, și cu Zaharia proegumen, și ieromonah Nicon, și ieromonah Inoh [...], ca să schimbe cu pan Nechifor Beldiman [...] un sat anume Negoștii, pe Orbic, din ținutul Neamț”.

²⁰ *Mănăstirea Sucevița...*, p. 102. Documentul a fost publicat în: ***, *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, p. 214. „Adecă eu, preutul Pangratie, egumenul de mănăstire de Suceviți, și preutul Anastasie, și preutul Enoh, și preutul Rafail, și proegumenul Zahariia, și Nicon, și preutul Ioan [...], și tot săborul, mărturisim cu ceastă scrisoare a noastră cum am luat dentru mână Boului, vistiarnicului, o sută de galbeni”.

Atât Dimitrie Dan²¹, cât și Teodor Balan²² amintesc încă un document, datat 1 august 1615²³, pe baza căruia susțin că și la data respectivă Pangratie era egumen. De avut în vedere însă că, în document, egumenul este menționat în legătură cu un eveniment anterior. Pangratie este numit „egumenul de atunci”, ceea ce înseamnă că la 1 august el nu mai era egumen.

Mai există un document, datat 30 ianuarie 1615, în care „smeritul eromonah Pangratie, egumen de la Sfânta Mănăstire Sucevița” întărește marelui logofăt Nichifor Beldiman satul Negoiești, fost al Suceviței, în schimbul satului Rujinți și a o sută de galbeni ungurești²⁴.

„Dăm știre cu această scrisoare a noastră că Sfânta noastră mănăstire a căzut în mare sărăcie, pentru că s-a pierdut toată averea mănăstirii în Țara Leșească, tot argintul și odăjdiile bisericești care au fost acolo, și a ajuns la multă sărăcie, și din alte tulburări a ajuns chiar la pustiire. De aceea, dacă am văzut că avea să se pustiască în zilele noastre și nu avea ajutor de nicăieri, noi am căzut cu lacrimi, cu tot soborul nostru, înaintea milostivirii sale, pan Nechifor Beldiman, mare logofăt, și ne-am rugat de domnia sa ca să-și facă milă cu Sfânta mănăstire, să nu o lase să se pustiască, nici să piară pomenirea acelor domni ctitori și a mulțimei de creștini, nici noi să avem a umbla rătăcind din mănăstire în mănăstire”.

²¹ Mănăstirea Sucevița..., p. 102.

²² *Documentele mănăstirilor din Bucovina...*, f. 259^[r] (numerotarea originală: 243^[r]): „Data: 1615, ian(uarie) 18–august 1. Numele egumenului: Pancratie”.

²³ *Documente bucovinene*, vol. I: 1507-1653, Cernăuți, 1933, pp. 158-163, nr. 74: „Din mila lui Dumnezeu, Noi, Io Ștefan v(oie)v(od) [...], mai sus scrisele vîi pe care le-a cumpărat domnia mea Sf(intei) mănăstiri să fie ei nesmintite, nici odinioară în veci, iar acei șapte sute ughi de aur și cea cupă de argint am dat domnia mea toți bani gata în mâinile egumenului de atunci și ale întregului sobor dela acea Sf(ântă) mănăstire, cari, după nume sunt aceștia: iermonah Pancratie egumen, iermonah Enoh, i Nikon, i Anastasie”.

²⁴ *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, pp. 189-190.

La sfârșitul documentului erau menționați: „Ieromonah Pancratie, egumen”, șapte ieromonahi și un monah²⁵.

Anastasiu. Atestat, în calitate de proegumen, la 18 ianuarie 1615²⁶. La 5 iulie 1629, un „Anastasiu proegumen” este atestat iarăși²⁷. La 25 iunie 1629, „egumenul de Agapiia cu câțiva călugări și Anastasiu de Sucevița” erau martori la alegerea hotarului Mănăstirii Hangu dinspre Mănăstirea Bisericieni²⁸. Lui Anastasiu nu i se atribuie aici nicio calitate.

În partea a treia a comunicării de față vom aduce în discuție cazul lui Nicon, prezent pe lista de egumeni a lui Dimitrie Dan²⁹, dar nu și pe cea a lui Teodor Balan. În favoarea atribuirii calității de egumen lui Nicon, părintele Dan a adus două documente. Primul, citat deja, este din 18 ianuarie 1615:

„Iată, dar, noi: Ursu, mare vornic de Țara de Jos, și Mârzea, mare vornic de Țara de Sus [...], scriem și dăm știre că au mărturisit înaintea noastră, a tuturor, pan Nechifor Beldiman, mare logofăt, împreună cu părintele Pangratie, egumen, și cu tot soborul dela Sfânta Mănăstire Sucevița, numele călugărilor sunt acestea, anume:

²⁵ *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, pp. 189-190.

²⁶ *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, pp. 187-188; D. DAN, *Mănăstirea Sucevița...*, p. 101; T. BALAN, *Documentele mănăstirilor din Bucovina...*, f. 259^[1] (numerotarea originală: 243^[1]): „Data: 1615, ian(uarie) 18. Numele egumenului: Anastasiu proegumen”.

²⁷ Ioan CAPROȘU, Constantin BURAC (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XX: 1629-1631, București, 2011, pp. 127-129.

²⁸ I. CAPROȘU, C. BURAC (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XX: 1629-1631, pp. 123-124.

²⁹ *Mănăstirea Sucevița...*, p. 102: „Nicon, care și el este amintit în 18 ianuarie și 16 aprilie 1615, ca proegumen”.

Anastasio proegumen, și cu Zaharia proegumen, și ieromonah Nikon, și ieromonah Inoh, și ieromonah Teolipt³⁰.

Or, documentul nu îl numește pe Nikon proegumen, ci ieromonah. Confuzia a apărut din pricina faptului că Nikon este menționat imediat după cei doi proegumeni. Al doilea document, și acesta amintit, este din 16 aprilie 1615:

„Adecă eu, preutul Pangratie, egumenul de mănăstire de Suceviți, și preutul Anastasio, și preutul Enoh, și preutul Rafail, și proegumenul Zahariia, și Nikon, și preutul Ioan, și preutul Luca [...], mărturisim cu ceastă scrisoare a noastră cum am luat dentru mână Boului vistiarnicului o sută de galbeni³¹.”

Nici aici Nikon nu este numit proegumen. Așa cum s-a întâmplat și în cazul anterior, confuzia a apărut din cauza faptului că Nikon este amintit imediat după un proegumen. Or, documentul menționează clar: „proegumenul [singular!] Zaharia și Nikon”, iar nu „proegumenii Zaharia și Nikon”. Astfel stând lucrurile, ajungem la concluzia că nu există temeiuri pentru a-l considera pe Nikon egumen al Suceviței.

Cu aceste revizuirii, lista egumenilor mănăstirii Sucevița, pentru prima jumătate a veacului al XVII-lea, este următoarea:

1. Anastasio – ante 18 ianuarie 1615;
2. Zaharia – ante 18 ianuarie 1615³²;
3. Venedict – cândva între decembrie 1613-18 ianuarie 1615;

³⁰ *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, pp. 187-188.

³¹ *Documente privind Istoria României*, vol. A/XVII/3, p. 214.

³² Zaharia este în poziția secundă pentru că astfel îl indică documentul din 18 ianuarie 1615.

4. Pangratie – 18, 30 ianuarie, 16 aprilie 1615;
5. Atanasie – 12 februarie 1625³³;
6. Pavel – 12 mai 1632;
7. Meletie – cca 19 mai 1636;
8. Silvestru – 30 iunie 1637;
9. Avacum – 22 noiembrie 1638.

Egumenul Visarion, menționat de Dimitrie Dan, reprezintă un subiect care necesită o cercetare separată³⁴.

³³ I. CAPROȘU, V. CONSTANTINOV (eds), *Documenta Romaniae Historica*, vol. A/XVIII: 1623-1625, București, 2006, p. 341: „Smérenie ieromonah Aftanasie egumen și cu tot săborul Sf(i)ntei M(ă)n(ă)stir(i) Sucevița, dăm știre cu acest zăpis al nostru cum noi, de bunăvoia noastră, am făcut schimbătur(ă) cu părintele ep(i)sc(o)pul Evloghie de Rădăuți și cu Sf(ă)nta M(ă)n(ă)stir(e) Solca, de am dat Hrințeștii și Iazlovățul și Ciaplinții.... Eromonah Aqanasie egumen i ves s]bôr ôt S(vè)taa monastir Sucevi'koi” – „Ieromonah Atanasie egumen și tot soborul de la Sfânta Mănăstire Sucevița”.

³⁴ Despre acest egumen, Dimitrie Dan a scris: „Visarion, amintit ca egumen în 22 iulie 1606, la care dată a murit” (*Mănăstirea Sucevița...*, p. 102). Această informație fusese preluată dintr-o însemnare găsită pe filele unui *Tipic*: „Smeritul ieromonah Enoh, fiind eclesiarh a Sf(intei) Mănăstiri Sucevița, în anul 7104 <1606> [*sic!*], luna iulie, în a 22-a zi, a scris aice pe numele Ioan zugravul și fratele lui, Sofronie, și a răposat ieromonahul Visarion igumenul, în zilele dreptmăritoriului domn, Io Ieremie voevod, cu mila lui D(umne)zeu, domnul țării Moldovei” (*Mănăstirea Sucevița...*, pp. 83-84). Informațiile sunt, deopotrivă, contradictorii și confuze. Care este vâleatul însemnării? 7104 «1596» sau 1606? Când a murit Visarion? El nu putea să moară, la 22 iulie 1606, „în zilele dreptmăritoriului domn, Ieremia voievod”, întrucât la data respectivă acesta nu mai era domn. De asemenea, nu este sigur că Visarion a fost egumenul Suceviței (însemnarea nu menționează explicit aceasta) și nici că însemnarea a fost scrisă imediat după moartea acestuia.

Summary: *The abbots of the Sucevița Monastery in the first half of the 17th century*

The present study presents a revision of the lists of the abbots of the Sucevița monastery in the first half of the 17th century. The first list of abbots of the Sucevița Monastery was published in 1923 by the priest and historian Dimitrie Dan. The second list was made a few decades later by another established historian of Bukovina, Teodor Balan. Since then, until today, new documents have been discovered and published, which allows the completion and revision, in some places, of the mentioned lists. The period of interest, in the present research, is the first half of the 17th century, when Metropolitan Petru Movilă, son of Simeon Movilă, lived. The study is divided into three segments: the first part will be dedicated to the new abbots, the second part will deal with the insertion of new information regarding the already known abbots of the Sucevița Monastery, and the last part will present the case of Nikon, erroneously indicated as the abbot of the Sucevița Monastery.

